

HBRIS | We know
books

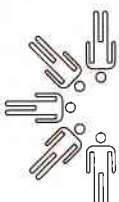
Dezvăluiri din viața și visele lui C.G. Jung Aniela Jaffé

după convorbiri cu C.G. Jung

Traducere din limba germană de
Laura Karsch

Comentariu istoric: Elena Fischli

Prefață de Robert Hinshaw

MISTERELE
INCONȘTIENȚULUI
COLECTIV

TREI

Prefață.....	9
Introducere	14
PERSONALITATEA ȘI EXPERIENȚA DE VIAȚĂ.....	21
Să accept ce-mi hărăzește viața	23
Cunoaștere, secret, comunitate	25
Autentica întâlnire	27
Despre a doua voce a mamei	31
O pauză înainte de căsătorie: Paris și Oxford.....	34
Lecturi timpurii	39
Reminiscente despre Bachofen, Burckhardt și Basel	44
Transfer, vasalitate și răspundere	50
Amintire despre tânărul Einstein.....	56
Despre importanța spațiului vital în căsnicie	60
Limbile	61
Despre totalitate și limitele limbajului	64
Despre Toni Wolff.....	66
Ultima zvâcnire a dorinței aristocrate de recunoaștere: contele Keyserling	69
Experiențe la Yale și Harvard.....	75
Despre bestialitatea arhaică a Antichității.....	78

Revelație sumbră.....	81
Izolare, singurătate și veșnicie.....	83
Gânduri despre munca la cartea de amintiri	85
Visul despre casa părăsită.....	106
Șarpe și pește	113
Chemarea către Allah în Islam.....	116
Despre experiența africană	118
Spirite în Kenya	122
Apariții de fantome și energie arhetipală exteriorizată ..	127
Pater Hubertus vindecă „elefântelul“ de la Circul Knie...	133
Stria și capra.....	136
Imagini onirice despre boală și însănătoșire.....	137
O viziune în culori, ca îndemn de a picta	139
Muzica interioară	140
Sunt eu reîncarnarea unui budist?	141
DESPRE ACTIVITATEA MEDICALĂ ȘI ANALITICĂ..	145
Despre munca mea cu pacienți diagnosticați cu schizofrenie	147
Cunoașterea prin empatie	152
Despre fenomenul sinuciderii	154
Psihologie și experiență.....	160
Gol și intuiție	162
Ceea ce este distructiv și rău în boală.....	163
Relație, <i>imago</i> și proiecție.....	165

Copiii mici și pleroma	168
Procesul de individuare și bradul de Crăciun.....	170
DESPRE VIAȚA DE AICI ȘI VIAȚA DE DINCOLO...	173
Viața de dincolo de moarte.....	175
O existență în imagini psihice.....	176
„Morții Tăi vor trăi“.....	178
Vise despre o existență post-mortem a mamei	179
Vis despre nunta în lumea de dincolo a unei surori decedate.....	183
Două vise despre prietenul răposat	187
Despre ideea renașterii ca reprezentare mitică.....	190
Alte vise despre Toni Wolff și Emma Jung după moartea lor	193
Apariția morților ca animale	196
Animalul și abundența	198
Lumea de dincolo și sexualitatea.....	199
Despre o concepție indiană a vieții de după moarte....	202
IMAGINEA DESPRE OM, DUMNEZEU ȘI LUME...	205
Dumnezeul desfășurat.....	207
Despre știința conștientă a omului.....	209
Despre starea nonconștientă a lui Dumnezeu	214
Dumnezeu și omul.....	217
Incarnare	222
Să faci acele lucruri de care ești capabil.....	226

Ultima însemnare, cu trei săptămâni înainte de moartea lui Jung 228

COMENTARIU ISTORIC DE ELENA FISCHLI 229

Introducere 231

„Monstruosul nod gordian de fatalitate, limitare și nostalgie“ 234

„Un ecou creativ, care are efectul unei revelații a naturii feminine“ 251

 Despre parcursul Anielei Jaffé 261

„Să găsești un drum prin jungla amintirilor mele“ 293

„Intrăm într-un raport de colaborare“ 314

„De aceea am încurajat-o pe A.J. să contribuie cu cât mai mult material posibil, pentru ca textul să rămână cartea ei“ 344

„De voi fi eu incapabil, i-am încredințat ei răspunderea pentru versiunea finală a întregului manuscris“ 372

O biografie a lui Jung, înfățișată în forma unei autobiografii 384

„A luat ființă un manuscris nu foarte voluminos, dar foarte impresionant“ 404

Mulțumiri 441

Credite foto 441

Bibliografie 443

În anul 1956 — C.G. Jung se afla în al 82-lea an de viață — au început convorbirile noastre, din consemnările cărora a luat ființă, după o muncă îndelungată, cartea *Amintiri, vise, reflecții*.¹ Aceste convorbiri au avut loc la diverse intervale, pe o perioadă de mai bine de patru ani. C.G. Jung a completat într-un mod valoros, cu fragmente scrise direct de el, cartea ce-mi fusese dată în sarcină. În afară de aceasta, mi-a încredințat misiunea de a completa anumite aspecte în baza unor transcrieri realizate cu alte ocazii. Din diverse motive, un anumit număr de însemnări de la acele convorbiri, ce mi-au servit ca material de bază și pornire pentru versiunea scrisă ulterior, nu au fost incluse în *Amintiri, vise, reflecții*.

Între timp au trecut mai bine de trei decenii. Dintr-o perspectivă schimbată și în contextul actual, diverse însemnări care pe atunci nu au fost integrate în acea carte se citesc astăzi cu alți ochi. O mare parte dintre vorbele spontane ale lui Jung mi se par, retrospectiv, atât de edificatoare pentru personalitatea, evoluția și universul gândurilor sale, încât am luat hotărârea de a le face accesibile cititorilor interesați. Volumul de față a luat ființă din extrase revizuite ale proceselor-verbale de la convorbirile de atunci. În pofida caracterului lor fragmentar, oferă o privire mai largă asupra universului gândurilor

1 Jaffé, A. (ed.), *Erinnerungen, Träume, Gedanken von C.G. Jung*, 1962. [În continuare, lucrarea va fi referențiată după ediția română, în care autor este C.G. Jung, iar Jaffé are doar un rol secundar, de editor: C.G. Jung, *Amintiri, vise, reflecții*, consemnate și editate de Aniela Jaffé, Humanitas, București, 1996 — N.r.]

și trăirilor lui C.G. Jung. Ele nu presupun cunoașterea cărții *Amintiri, vise, reflecții*, dar familiarizarea cu volumul meu anterior este valoroasă pentru înțelegerea contextului mai larg.²

Elemente mai anecdotice, unele amintiri povestite pe parcursul asociațiilor, anumite remarci cu privire la teme specifice nu păreau la vremea aceea să se integreze neapărat în planul cărții biografice. Omiterea câtorva expuneri reflexive a avut și alte motive: ele păreau prea intuitive, poate chiar prea îndrăznețe sau prea fanteziste. Astfel, în primul rând, am lăsat deoparte reflecțiile lui Jung despre viața dincolo de moarte, despre reprezentările reîncarnării, karmei etc., precum și despre anumite chestiuni religioase. Caracterul lor „neștiințific“ era legat de contextul și proveniența acestor declarații. De fiecare dată a fost vorba despre considerații spontane, făcute într-un context concret. Acest context se putea referi la scrieri și lucrări științifice care-l preocupau pe C.G. Jung, dar și la întâlniri, scrisori, apariții de carte sau reeditări; în primul rând însă, era vorba despre preocupări și imagini interioare care se iviseră atunci, pe loc. Mai contează și faptul că aceste convorbiri au avut loc în ultimii ani de viață ai lui C.G. Jung. Pe atunci, decedaseră deja Emma Jung, dar și partenera lui de lungă durată, Toni Wolff, iar el însuși se afla în pragul morții.

Pe parcursul convorbirilor, Jung s-a lăsat purtat de curenții ideilor sale spontane, în funcție de preocupările și situația de moment. A stat de vorbă cu mine fără să țină seama, la nivel intelectual, de posibilele critici din partea contemporanilor săi și fără să-l intereseze faptul că spusele și intuițiile sale ar mai putea necesita o elaborare reflexivă înainte de a putea fi considerate valabile sau pertinente. Posibil ca vorbirea

2 Vezi și Jaffé, A., „Aus C.G. Jungs letzten Jahren“, în: *Aus Leben und Werkstatt von C.G. Jung*, 1968 (a 3-a ediție a apărut sub titlul *Aus C.G. Jungs letzten Jahren und andere Aufsätze*, 1987).

LIBRIS | We know books

lui să fi fost deseori atât de liberă și fiindcă se bizuia pe cunoașterea mea a muncii sale științifice și a ideilor sale deja tipărite. Uneori vorbea ca într-un monolog adresat mie.³

Între timp, s-a schimbat atitudinea epocii față de asemenea afirmații spontane. Există un interes sporit și o înțelegere pentru gândul aflat în devenire, pentru etapele preliminare ale expresiei finite, pentru ceea ce ține de asociativ și procesual. Acest interes determină și valoarea însemnărilor pe teme științifice din volumul de față: este vorba despre reflecții în *statu nascendi*, despre încercări de a se apropia de sensul unor probleme dificile, prin gravitarea în jurul lor.

Multe dintre convorbiri au un caracter de destăinuire. Jung vorbește aproape tot timpul, în maniera acelei vremi, despre „Dumnezeu“, în vreme ce, ca om de știință, a subliniat mereu în scrisorile și scrierile sale că toate afirmațiile sau reprezentările oamenilor despre divinitate exprimă doar o imagine despre Dumnezeu, așa cum apare în sufletul omenesc. Totuși Jung nu a exclus, în lucrările lui științifice, posibilitatea ca enunțurile religioase să aibă o valabilitate obiectivă: doar fiindcă tratează despre ceva care, în sine, este de nerecunoscut și reprezintă un mister, doar de aici nu se poate decide în mod definitiv dacă aceste enunțuri se referă la Dumnezeu însuși sau numai la reprezentări ale acestuia din mințile oamenilor.⁴

Un ultim și la vremea aceea hotărâtor motiv de a lăsa deoparte un anumit număr de însemnări îl constituie caracterul lor personal. Părea prea devreme pentru publicarea acelor amănunte personale. Acest lucru se referă în primul rând la declarațiile despre colaboratoarea și tovarășa sa de drum Toni

3 Jung era un mare povestitor. Când reușeam — și nu izbuteam întotdeauna — să-i trezesc interesul cu remarci și întrebări, răspundea cu o abundență de amintiri și reflecții.

4 Cf. C.G. Jung, *Opere complete (OC)*, vol. 11, *Psihologia religiei vestice și estice*, 2010, pp. 429 și urm. Referitor la imaginea lui Dumnezeu, vezi și Jaffé, A. (ed.), *C.G. Jung — Bild und Wort*, 1977, pp. 207 și urm.

Wolff (1889–1953), care i-a fost mulți ani intim apropiată. De la apariția cărții *Amintiri, vise, reflecții*, s-au afirmat în cărți, ziare și filme diverse lucruri despre această relație, unele adevărate și altele false. Poate că acum a sosit momentul potrivit să redăm câte ceva din ceea ce Jung însuși a spus despre ea în cadrul convorbirilor noastre. Potrivit felului său de a fi, nu s-a referit la evenimente externe, ci doar la fondul psihic. A povestit și interpretat vise care-l determinaseră să înceapă relația cu ea și altele care păreau să sugereze o evoluție post-mortem a relației cu Toni Wolff.

Referitor la convorbirile dintre Jung și mine în legătură cu munca la cartea de amintiri, niciodată nu a avut loc o „dic-tare de material autobiografic“, așa cum s-a presupus uneori ulterior în mod eronat. Jung nu mi-a dictat niciun rând din cartea de amintiri, ci a vorbit liber și a lăsat la latitudinea mea să notez ce doresc. Îi adresam ocazional întrebări sau făceam observații, iar acestea proveneau rareori și de la terțe persoane aflate de față. Când izbuteam să ating un punct relevant, Jung nu doar că îmi răspundea la întrebare, ci se lăsa purtat mai departe de gândurile sale. Deseori atinge-a teme felurite în cadrul unei convorbiri. La unele a revenit pe parcursul lunilor și anilor acestei munci în comun și astfel s-au exprimat gânduri numeroase și felurite care gravitau în jurul unei întrebări. Jung mai adăuga deseori câte ceva la conținutul unei reflecții când abordam, mai târziu, o aceeași temă sau una înrudită. Cursul vorbirii lui Jung a fost cât se poate de asociativ în convorbirile noastre pentru cartea de amintiri, iar eu trebuia să mă inserez cu întrebările și remarcile mele în acest flux asociativ, altminteri curentul seca.

Datorită colaborării noastre îndelungate și știind că-i cunosc în mare parte scrierile, raționamentele și referirile, putea presupune, în reflecțiile sale exprimate oral, că multe lucruri aparțin unui fond de cunoștințe de la sine înțeles.

Unde a fost nevoie, în elaborarea scrisă a notelor mele, am adus scurte completări legate de lucrurile nespuse, dar implicate în dialogul nemijlocit avut cu mine.

Notam în maniera proprie, dezvoltată de mine însămi, ceea ce doream să rețin. Pentru a putea stenografia cuvânt cu cuvânt o vorbire liberă, ar fi trebuit să stăpânesc stenografia folosită de obicei pentru dezbateri, dar, din păcate, nu eram familiară cu acea tehnică. Pe cât posibil, însă, îmi transcriam și redactam în aceeași zi notele în scriere normală, completam cu ceea ce mai aveam în cap și transcriam totul într-un stil lizibil, din dorința de a rămâne aproape de modul de exprimare direct și liber al lui Jung. Țineam să conserv caracterul spontan al spuselor sale, fiind însă permanent conștientă de faptul că „vorbirea nu e totuna cu scrierea“. În transpunerea în scris a celor discutate, realizam, în mod necesar, o primă aranjare și remodelare, pentru a mă apropia de specificul textului scris. Aceasta includea și completarea unor afirmații sumare ale lui Jung sau a unor lucruri presupuse, neformulate în mod explicit, în scopul unei înțelegeri generale. Dincolo de aceasta, fiecare convorbire, fiecare situație se desfășura altfel, așa încât stilul de vorbire al lui Jung cu greu ar putea fi adus la un numitor comun.

Sarcina mea pentru cartea de amintiri, așa cum o dorise editorul, constase la vremea aceea, în mare parte, în desprinderea din însemnările de dată diferită a temelor ce aparțineau unele de altele, în gruparea lor după conținut și în reșezarea lor, astfel încât să ia ființă un întreg coerent. Editorul ceruse de la bun început ca o parte cât mai mare din text să aibă caracterul unei relatări directe a lui C.G. Jung, similar unei istorisiri autobiografice.⁵ Jung însuși m-a numit „coautoare“

5 Kurt Wolff dorea o carte care să creeze, pe cât posibil, impresia unei autobiografii, motiv pentru care își dorea în primul rând ca vorbirea să fie la persoana întâi singular. Deși Jung își dăduse pe atunci acordul

și editoare responsabilă de întregul proiect, iar la un moment dat chiar a propus ca volumul să apară doar sub numele meu, dat fiind că, în pofida muncii noastre în comun, nu era vorba despre o autobiografie propriu-zisă.

Pentru volumul de față, care include însemnări suplimentare, nu am fost legată, ca în cartea de amintiri, de o coerență tematică. De aceea am putut face mai evident caracterul fragmentar al discuțiilor cu Jung. Toate însemnările sunt date și, astfel, indică aspectul de jurnal. În anumite cazuri, relatările au fost puse în context printr-un scurt comentariu introductiv sau prin note explicative. Fragmentele nu se găsesc în ordine cronologică, ci au fost aranjate în patru sfere tematice mai largi.

Nu mi-a mai rămas mult timp, la vârsta mea înaintată. Le mulțumesc din inimă tuturor celor care m-au încurajat și susținut în alcătuirea volumului de față și care, alături de mine, cred în valoarea publicării sale viitoare. Le mulțumesc îndeosebi lui sir Laurens van der Post din Londra, precum și lui Robert Hinshaw și Elenei Fischli de la editura Daimon din Einsiedeln, care vor veghea asupra completării editoriale a textului în acord cu indicațiile mele și care se vor îngriji de publicarea sa ulterioară.

Aniela Jaffé,
vara lui 1991

pentru o colaborare la proiecte biografice, era totuși extrem de sceptic față de ideea unei autobiografii, în pofida textelor scrise de el însuși pentru cartea de amintiri. După lectura câtorva prime versiuni de capitole din *Amintiri, vise, reflecții*, Jung și-a dorit în toamna 1958, în mod explicit, să integrez în manuscris întrebările, comentariile și reacțiile mele, pentru ca volumul să dobândească forma de dialog. Mi-am prelucrat textul în acest sens. Din păcate, editorul nu a fost de acord. Atunci am modificat din nou, cu consimțământul lui Jung, întregul manuscris astfel încât dintr-un dialog să devină un monolog. Este posibil ca astfel să se fi creat impresia greșită că Jung îmi dictase textul cuvânt cu cuvânt. [Nota editorului: Referitor la geneza și preistoria cărții de față, vezi „Comentariul istoric” din a doua parte a volumului.]

LBRIS

We know
books

Personalitatea și experiența de viață

LDDIS | We know Să accept ce-mi hărăzește viața

20 octombrie 1959

Oamenii nu știu ce riscă atunci când nu primesc ce le hărăzește viața, ce le impune ea drept întrebare și sarcină. Nu știu ce riscă atunci când își folosesc voința pentru a scăpa de durerea și suferința prin care sunt datori să treacă potrivit naturii lor. Astfel, ei refuză tributul către viață și tocmai de aceea viața îi induce în eroare.

Când nu-ți asumi propria predestinare, intervine o altă suferință în locul ei: se dezvoltă o nevroză, iar eu sunt de părere că viața aceea pe care trebuie s-o trăim este mai puțin rea decât o nevroză. Dacă tot trebuie să sufăr, atunci s-o fac pentru realitatea mea. O nevroză este mult mai blestemată! Ea este, în general, o dificultate inventată, o speranță inconștientă de a amăgi viața, de a ocoli ceva.

Nu poți face mai mult decât să trăiești conform cu ceea ce ești. Iar în noi sunt înrădăcinate opoziția și contradicția. După ce m-am gândit îndelung, am ajuns la concluzia: mai bine să trăiești ceea ce ești și să accepți dificultățile pe care le ai de întâmpinat — fiindcă să le ocolești este mult mai rău.

Astăzi pot spune: Mi-am rămas fidel mie însumi, am făcut ce-am putut, după cea mai bună știință și conștiință. Dacă a fost corect sau nu, asta nu știu.

Suferința era oricum inevitabilă. Dar eu vreau să sufăr pentru acele lucruri care-mi aparțin cu adevărat. Un motiv hotărâtor pentru această cale a fost și înțelegerea următorului

LIBRIS | we know books

fapt: Dacă eu nu-mi împlinesc viața, această împlinire le va reveni ca moștenire copiilor mei și se va adăuga, drept povară a vieții mele netrăite, la propriile lor dificultăți.

Eu sunt conștient de greua povară pe care a trebuit s-o preiau de la părinții mei. Nu poți să te descotorosești pur și simplu de ea. Te trezești cu ea, încărcat cu o moștenire pe care trebuie s-o primești și s-o porți așa cum își poartă melcul casa. Numai cu „inteligentă“ și doar printr-un comportament rațional, nu poți trece prin viață. Căci atunci ai scăpat poate de anumite poveri, dar te-ai izolat de propria viață.

Destinele care nu și-au trăit propria viață sunt pur și simplu terifiante — asta e ceea ce am putut observa. Cine își trăiește destinul, cine și-l împlinește după știința și putința lui nu are motiv de căință. Voltaire avea, într-un anumit sens, dreptate cu afirmația lui: de regretat, trebuie să regretăm *surtout ce que l'on n'a pas fait* [mai ales ceea ce n-am făcut — N.r.].¹

Contează enorm să-ți asumi, ca om, datoria ta. La bătrânețe, nu regretăm lucrurile minunate pe care poate nu le-am văzut sau trăit, ci ceea ce am lăsat în viață să treacă pe lângă noi.

¹ Lui C.G. Jung îi plăcea să strecoare în vorbirea sa cuvinte și expresii din engleză și franceză, mai ales când vorbea — cum o făcea de obicei cu mine — germana standard și nu dialectul din Basel. Aforismul „Nu regreti niciodată ceea ce ai făcut, ci ceea ce nu ai făcut“ îi este atribuit împăratului și filosofului roman Marc Aureliu (121–180). Fiindcă Jung face aici referire la Voltaire și citează în franceză, putem presupune că acesta din urmă a folosit și el acest aforism. [Nota editorului: Jung citează frecvent liber în convorbiri, uneori chiar în trecut, din vasta lui cultură. Fiindcă nu se poate stabili întotdeauna la care cărți sau ediții se referă ca surse, trebuie să renunțăm să căutăm referințele bibliografice exacte — desigur, cu excepția literaturii jungiene. Pentru un studiu mai exact al surselor din biblioteca lui C.G. Jung, vezi Shamdasani, S., *C.G. Jung — A Biography in Books*, 2012.]

LIBRIS | We know **Cunoaștere, secret, comunitate**

6 decembrie 1957

Atât timp cât nu înțelegem ce se petrece în noi, nici nu va exista o legătură reală între noi și ceilalți oameni, între noi și lume, cosmos. Doar în măsura în care eu am putut înțelege ceea ce este comun tuturor, inconștientul cu conținuturile sale colective, arhetipalul, doar astfel am reușit să stabilesc relații cu alți oameni. Tânăr fiind, credeam desigur că-i înțeleg pe oameni și că am relații. De fapt, ceilalți nu mă interesau!

Însă presiunea de a înțelege tainele sufletului nu mi-a dat pace; era ca o constrângere de a reflecta la aceste lucruri. În fond, nu era doar o constrângere, ci propria voință, propriul temperament! Era, în realitate, ceea ce mi-am dorit dintotdeauna. Datorită acestei voințe intense de a înțelege sufletul, mi-am dorit chiar, tânăr medic fiind, să am și eu o dată o schizofrenie sau măcar o relație de dragoste cu o femeie schizofrenică, pentru a înțelege ce se petrece în acești oameni.

Nu impulsul în sine de a cunoaște, ci ceea ce am descoperit și descopăr datorită lui — cunoașterea deținută —, asta m-a și izolat. La început nu era nimeni care să poată înțelege ce se întâmplă. Și, riguros vorbind, vă vorbesc și dumneavoastră acum despre lucruri pe care înainte n-am putut niciodată să le explic nimănui. În măsura în care câștigați ceva din ele, vă izolați și dumneavoastră de ceilalți. Cunoașterea produce și solitudine, singurătate.